

DOCUMENT DE LES ENTITATS MUNICIPALISTES SOBRE LA GOBERNANÇA DE LES ESCOLES LOCALS DE LES ARTS EN EL MARC DE LA CARTA DE LES ARTS A L'EDUCACIÓ

Introducció

La Carta de les Arts a l'Educació impulsada pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA) posa de manifest la importància, per a la societat, de l'educació i la pràctica artística en tots els àmbits, dins i fora l'ensenyament formal, i l'assenyala com a una eina imprescindible per a la formació d'una ciutadania crítica, lliure i feliç, capaç d'integrar el coneixement, la creativitat i la pràctica artística en el seu entorn quotidià.

Per aconseguir aquest ambiciós objectiu cal abordar la relació entre l'educació i la cultura, trencant les barreres existents i desenvolupant un marc d'acció pública que aconseguixi resoldre les desigualtats en la participació cultural. És del tot necessari promoure polítiques que afavoreixin la igualtat d'oportunitats i que garanteixin el dret a participar a la vida cultural dels pobles i ciutats. Per fer-ho possible, i tal com ens assenyalava l'Agenda 21 de la Cultura, cal considerar les arts com un element central en l'educació integral de la persona, en el desenvolupament de les seves capacitats cognitives, emocionals, relacionals i amb efectes remarcables sobre l'autoestima, el reconeixement de l'altre, la inclusió de la diversitat, el treball en equip i la gestió de les emocions. En resum, l'educació de les arts és un motor transformador i emancipador de les persones, no només en l'educació formal, sinó al llarg i ample de tota la vida.

El bloc VI de la Carta de les Arts a l'Educació aborda la necessària cooperació entre les diferents administracions públiques en aquesta matèria, i de les seves diferents estructures de gestió, educatives i culturals. En concret, els punts 58 al 63 assenyalen les recomanacions a impulsar que haurien de traduir-se en compromisos i actuacions a partir de l'acord de cooperació entre les diverses administracions, cadascuna dins del seu marc competencial.

https://conca.gencat.cat/web/.content/ForumArtsEducacio/CARTA/FAE_carta_CA.pdf

Aquesta aliança entre els mons educatiu i cultural ha desenvolupat una metodologia i una estratègia que, com han demostrat moltes bones experiències locals que han assolit una bona intersecció entre els agents culturals i educatius dels territoris, ha generat durant anys projectes interessants i innovadors en els ensenyaments artístics per a tothom. Es per això que el grup de treball que ha elaborat el present document, format per persones relacionades amb l'educació artística a l'àmbit local, vol identificar bones pràctiques relacionades amb les escoles locals de les arts, aportar propostes sobre el model, i definir polítiques des de l'àmbit municipal i des de l'àmbit de govern del país, per tal d'avançar en la coresponsabilitat del sistema.

Garantir els drets culturals per eliminar les desigualtats

Les desigualtats respecte als drets culturals, junt amb els desequilibris econòmics i socials, dificulten que les persones puguin exercir els seus drets civils i polítics i que puguin gaudir del dret al ple desenvolupament formatiu i cultural. Les polítiques culturals públiques tenen, avui, una clara responsabilitat pel que fa al compliment dels drets culturals: la Declaració Universal dels Drets Humans, la Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural, l'Agenda 21 de la Cultura, la Declaració de Friburg o l'informe de la Relatora Especial sobre els drets culturals de l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans així ho assenyalen. Tots aquests documents posen l'èmfasi en sostenir les polítiques públiques sobre els drets culturals i designen la cultura com a element per a l'emancipació i el benestar individual. Al mateix temps, les polítiques públiques adquireixen un important enfocament comunitari, ja que els drets culturals obren la porta a l'exercici efectiu de tots els drets humans.

El diàleg i la interrelació entre els dos mons, l'educació i la cultura, és un repte expressat en tots aquests documents internacionals mencionats anteriorment. Per exemple, l'article 27 de la Declaració Universal dels Drets Humans estableix: *"Tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i beneficiar-se del progrés científic"* Davant d'aquesta necessitat, és imprescindible promoure la col·laboració entre governs, institucions i entitats culturals i educatives, així com dels artistes i de la ciutadania en general, per tal d'afavorir l'accés a la pràctica artística a tota la societat, com una condició indispensable per a la garantia dels drets culturals.

La cultura és un mitjà que contribueix directament a la consecució de molts dels ODS que s'assenyalen a l'Agenda 2030: així es recull al document *"La cultura als objectius de desenvolupament sostenible: guia pràctica per a la acció local"* de l'associació internacional Ciutats i Govern Units (CGLU). La política cultural contribueix d'una forma essencial als ODS (salut i benestar, educació de qualitat, ciutats i comunitats sostenibles i reducció de les desigualtats). En aquests sentit:

Si en el passat van ser els drets a la salut i a l'educació les polítiques bàsiques per promoure la igualtat per a tothom, actualment la política cultural s'ha configurat com una nova pota de l'Estat del Benestar que ha de contribuir de manera important a l'eliminació de les desigualtats i a l'ampliació dels drets i oportunitats de la ciutadania. Integrar de manera més decidida la pràctica de les arts dins del sistema educatiu, afavorir i democratitzar l'accés de tota la ciutadania a la pràctica artística al llarg i ample de la vida, fomentar el coneixement i la innovació i vincular estretament el progrés científic i la vida cultural en totes les seves manifestacions són maneres de promoure més equitat i més igualtat en la societat actual, generant així les mateixes oportunitats per assolir una vida democràtica plena per a tota la ciutadania i el ple exercici dels seus drets d'expressió artística.

Marc institucional i competencial

El primer pas per desenvolupar de forma efectiva el Sistema de les Escoles Locals de les Arts al territori és la regulació d'un marc polític comú, tant a nivell competencial, com de finançament i de funcionament.

Des del punt de vista dels ajuntaments les competències en matèria d'educació i en matèria de cultura venen marcades per la legislació de règim local: estatal -Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local- i catalana -decret Legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya.

Com es sabut, des de fa molts anys els ajuntaments dediquen bona part del seu pressupost a polítiques culturals i educatives, de forma voluntària o complementària, més enllà de les competències obligatòries que marca la legislació de règim local. Aquestes, en cultura, només obliguen als ajuntaments a mantenir biblioteques en municipis de més de 5.000 habitants. Però pel que fa a la resta de competències dels ens locals, la legislació es molt ambigua i inconcreta. Però la llei 27/2013 de racionalització i sostenibilitat de l'Administració Local (LRSAL) fa una interpretació més adequada a la realitat local existent i reconeix als municipis un marc d'actuació propi i específic en aquestes matèries. La LRSAL distingeix entre: serveis mínims obligatoris, competències pròpies, competències diferents a les pròpies i competències delegades.

Dins de l'àmbit de la cultura, això es tradueix en que a més d'exercir la única competència mínima obligatòria ja esmentada (biblioteca pública en municipis de més de 5.000 habitants), els ajuntaments poden exercir com a competències pròpies totes aquelles relacionades amb la promoció de la cultura (incloses les activitats de foment de la lectura) i la gestió dels equipaments culturals (incloses les seves programacions), i com a competències diferents a les pròpies, totes aquelles que es poden assumir sense posar en risc la sostenibilitat financera del municipi.

Dins de l'àmbit de l'educació, la relació de competències provenen de l'Estatut, la LBRL, la Llei municipal i de règim local de Catalunya i la LEC. Aquestes normes estableixen que els ajuntaments poden exercir com a competències pròpies la vigilància del compliment de l'escolaritat obligatòria i la conservació, manteniment i vigilància dels edificis de titularitat local destinats a centres públics d'educació infantil, educació primària o educació especial. D'altra banda, han de cooperar amb les administracions educatives corresponents en l'obtenció dels solars necessaris per a la construcció de nous centres docents, i cooperar en la seva construcció i manteniment. També tenen com a missió la planificació, ordenació i gestió de l'educació infantil, la participació en el procés de matriculació en els centres públics i concertats del municipi, el manteniment i l'aprofitament fora de l'horari escolar dels centres públics, el calendari escolar, la participació en els consells escolars dels centres i la creació si escau del Consell escolar municipal. Finalment, la participació en la programació de l'ensenyament i la intervenció en els òrgans de gestió dels centres docents. Així, els ens locals poden crear centres propis per mitjà de convenis amb el Departament d'Educació, i concertar determinades actuacions amb l'administració educativa, en matèria d'oferta educativa, en els processos d'admissió (Oficines Municipals d'Escolarització, OME), impuls de les activitats complementàries i extraescolars, programació de la FP, programes adreçats a alumnes de famílies d'immigrants i transeünts, col·laboració amb les AMPA, suport a les famílies, etc.

Concretament, els ajuntaments poden assumir, com a competència delegada per la Generalitat, la creació i gestió de les escoles infantils d'educació de titularitat pública del primers cicles d'educació infantil (0-3) (les escoles bressol municipals), d'escoles de persones adultes i d'escoles d'ensenyaments artístics.

En matèria d'educació, els municipis han impulsat programes educatius d'acord amb l'art. 40 de la LEC. Aquest article preveu plans i programes socioeducatius concertats conjuntament entre els centres i els ajuntaments per tal d'afavorir una major integració dels objectius educatius i socials del centre dins de l'entorn social, així com una millor coordinació i rendibilització dels recursos dels mateixos centres i de les diferents administracions.

Resumint, tant l'educació com la cultura són activitats complementàries i facultatives pels ens locals. Competencialment, són activitats que sense ser obligatòries, els hi són pròpies i en funció de la seva vocació de servei públic, les han assumit i finançat, voluntàriament. Són, per tant, les corporacions locals les que promouen, gestionen i financen bona part de les iniciatives existents actualment al territori en l'àmbit de la formació i l'educació i pràctica artística. En aquest sentit, cal consolidar i impulsar el desplegament d'escoles municipals de música i arts al territori. Els programes municipals en aquesta matèria, de forma transversal i en xarxa o mitjançant equipaments més o menys especialitzats, han permès dur a terme nombrosos projectes educatius i culturals de proximitat que han estat clau pel desenvolupament de les polítiques educatives i culturals municipals.

Malgrat aquest marc competencial no obligatori, molts municipis, d'acord amb la seva vocació de servei públic, i conscients que els projectes culturals amb dimensió educativa connecten amb el teixit social del seu territori i adquireixen una dimensió comunitària, han desenvolupat iniciatives de formació integral artística dins i fora les escoles, i a través dels seus equipaments i amb altres agents culturals i educatius, per fer arribar la pràctica de les arts a tots els sectors de la societat.

Propostes des del món local. Drets i deures de les diferents administracions

Per tant, el repte més important és definir les polítiques de les diferents administracions en el camp de l'educació artística (entesa de forma ampla) de forma que siguin complementàries entre elles i que permetin avançar cap a l'objectiu que l'educació artística formi part del sistema educatiu i de que formi part de la oferta cultural local.

Les Escoles Locals de les Arts o centres locals de pràctiques artístiques formen part de la nova generació de les polítiques públiques de descentralització cultural encetades pels governs democràtics per a facilitar els drets d'accés i de participació en la vida cultural de la ciutadania. Aquestes iniciatives han de funcionar com a programes en xarxa en que tant el plantejament i la gestió com el seu tarannà pedagògic impliquin la comunitat, i especialment els creadors, atès que els processos de creació artística van estretament lligats a les propostes de difusió, educació i foment de la formació i la pràctica cultural i artística

Els Ajuntaments han situat la ciutadania en el centre de l'acció pública i una de les conseqüències ha estat erigir-se en els màxims garants de la formació artística, fent de l'accés a la formació i la pràctica artística una condició indispensable per a la garantia dels drets culturals. Aquest enfocament comunitari, participatiu i central constitueix un element fonamental de la vida cultural de les comunitats que impacten en el desenvolupament col·lectiu, ajuden a millorar la imaginació, la salut i el benestar individual de les persones i garanteixen que l'accés a la cultura sigui un dret i no un privilegi, sense exclusions per raó de gènere, origen, condició, classe o districte postal.

Per a fer-ho possible, assenyalarem algunes necessitats prèvies que cal abordar a nivell de país sota el lideratge del Govern de la Generalitat

Què esperem de la Generalitat de Catalunya

Entenem que el Govern del país ha de tenir les següents atribucions:

1. Fer un plantejament a nivell nacional que reconegui les escoles d'arts locals públiques i concertades, de totes les disciplines (música, teatre, dansa, arts visuals i plàstiques, còmic, disseny i arts gràfiques, cinema...) amb l'establiment d'estàndards mínims de qualitat, generalitzables i universalitzables.
2. El reconeixement de les escoles locals o centres locals de pràctiques artístiques com a projectes culturals bàsics amb una dimensió educativa i elements imprescindibles per garantir el dret a la pràctica i l'educació artística per a tota la ciutadania al llarg i ample de la vida.
3. Establir l'arquitectura i la governança del sistema, d'acord amb la resta d'administracions i tots els agents. El Sistema integral nacional de les arts ha de garantir l'elaboració, conjuntament amb els ens locals, d'un Pla Nacional de les Arts i l'Educació, que abasti l'educació de les arts i la pràctica artística en totes les seves dimensions, des de l'educació formal a la formació integral al llarg i ample de la vida.
 - Aquest pla ha de planificar les actuacions i inversions en el territori, amb criteris d'equilibri, accessibilitat, eficiència i sostenibilitat, fent especial atenció als entorns rurals.
 - Aquest Pla ha d'incloure per part de la Generalitat el compromís d'inversió i participació en el finançament de la despesa corrent de les escoles locals de les arts o centres locals de pràctiques artístiques. En aquest sentit, cal recuperar models que havien estat d'èxit anys enrere, com el finançament compartit de les matricules entre Generalitat, ajuntaments i famílies (a terços), sense oblidar mesures econòmiques per afavorir l'accés de tothom a l'educació artística, especialment de la població amb rendes més baixes.
4. La coordinació de les administracions al servei dels objectius compartits, cadascuna des del seu marc competencial i d'acord amb les funcions concertades en el Pla.
5. La configuració de xarxes regionals (a impulsar per les diputacions) i d'una xarxa nacional, formades per les escoles locals de les arts o centres locals de pràctiques artístiques, per tal de teixir la cooperació horitzontal i concertar serveis comuns i compartits, com a base del Sistema, d'acord amb els ajuntaments i les diputacions. Establiment d'un model de governança comú, concertat entre el Generalitat i el món local, que contempli nodes territorials de suport. Alguns models d'èxit de sistemes i xarxes d'equipaments culturals poden servir de model. La Xarxa d'escoles municipals de música i arts de la província de Barcelona, formada actualment per 49 municipis, pot ser un exemple i un punt de partida.

6. Crear un programa interdepartamental d'educació artística, que coordini, al si de la Generalitat, els departaments d'Educació, de Cultura i d'Universitats
7. Crear un organisme de coordinació institucional i de governança del Sistema, integrat pels tres departaments esmentats de la Generalitat i l'Administració Local (diputacions i les associacions municipalistes).
8. Crear un marc normatiu que asseguri l'experiència artística per a tothom definint les competències respectives i un sistema de finançament sostenible que comprometi cada actor institucional.
9. Analitzar els recursos que actualment s'inverteixen en aquests programes tenint en compte tots els actors (centres educatius, ajuntaments, diputacions, els corresponents departaments de la Generalitat)
10. Crear un repositori de pràctiques artístiques municipals que compleixin amb uns requisits de sostenibilitat, qualitat educativa, flexibilitat, valor afegit i escalabilitat.
11. Impulsar l'educació i la pràctica artística al llarg i ample de la vida, des del treball compartit entre equipaments culturals i educatius, afavorint espais per al creixement individual i el desenvolupament social des d'un punt de partida artístic, creant Plans d'Arts a l'Escola (seguint el model del Pla de l'Esport a l'Escola).
12. Potenciar programes d'Innovació pedagògica com "Ara Art" per impulsar projectes artístics dins dels centres educatius i en col·laboració amb equipaments culturals, institucions, entitats, associacions o artistes.

D'altra banda, per tal de desenvolupar les polítiques locals en la matèria, els municipis es trobem amb un seguit de dèficits i mancances que la Generalitat ha d'abordar:

- **La formació i contractació del professorat.** Hem d'adaptar el sistema de formació inicial i continuada del professorat, incorporant les arts als plans de formació de zona del professorat, i hem de millorar els sistemes de contractació de professorat especialista. També ens cal millorar el coneixement del sector artístic i de l'entorn cultural del territori.
- **La rigidesa normativa per tal de disposar de professionals als centres escolars.** Ens cal flexibilitzar el marc restrictiu que patim. Cal homologar/autoritzar als professionals, creadors/res o especialistes en treball comunitari per a que accedeixin als centres d'ensenyament (dins de l'horari lectiu); cal generar perfils transdisciplinaris que puguin integrar diverses disciplines artístiques; cal establir un acord (conveni, acord marc, protocol...) entre el Departament d'Educació i l'Ajuntament per que un "professional/expert/especialista" en una matèria determinada (professionals del circ, del teatre, de la dansa, de l'art urbà, audiovisual...) pugui entrar dins l'aula (d'acord amb el centre) complementant d'aquesta manera els

continguts que marca el currículum que aprova el Departament. L'existència d'un conveni laboral de sector ajudaria a regular i a afavorir la contractació.

- **Currículums tancats i poc transversals amb la resta de competències.** Cal renovar i revisar el currículum de les arts a l'educació obligatòria. El currículum acota sobretot les arts visuals i plàstiques (a vegades manualitats) i la música, però no es contempen altres especialitats com les arts escèniques, la dansa o el circ. També hem de ser conscients de l'amplitud i la hibridació d'aquestes disciplines: es pot parlar d'arts visuals sense tenir en compte el cinema, la fotografia o les arts digitals i el disseny informàtic? La música sense parlar d'electrònica? Cal repensar tot el que s'ensenya, els procediments i la metodologia. D'altra banda, cal corregir el desequilibri entre les diferents arts i la música, dins dels centres educatius, i aconseguir que hi hagi referents especialistes d'arts visuals i de la resta d'arts.
- **L'autonomia de centre.** Cal promoure als centres educatius el treball per projectes així com impulsar projectes singulars i residències amb artistes. Cal fomentar el coneixement de l'entorn cultural i artístic fent assessorament als centres.
- **Connectar l'escola amb l'entorn.** Cal connectar els centres educatius amb els centres culturals, establir programes fora de l'horari lectiu i incorporar mediadors que permetin la intervenció dins i fora de la institució educativa i cultural. D'altra banda, cal orientar les famílies que vulguin continuar amb la pràctica artística vers un horitzó professional.

A que ens comprometem des dels ens locals

Mentre s'articula aquest nou Sistema integral nacional de les arts, els ajuntaments que hem fet l'aposta d'impulsar programes d'aprenentatges artístics ens trobem amb diferents problemes que cal resoldre per millorar les accions en aquest àmbit:

- **La formació i contractació del professorat.** Actualment conviuen dues realitats, dos models de gestió de les escoles d'arts de gestió municipal: la gestió directa i la externalitzada. Els principals problemes tenen relació amb la contractació del professorat (així com d'artistes i creadors) i, sobretot, amb fer possible les substitucions, principalment en el sistema públic, on la gestió de RRHH és molt rígida i lenta. Cal explorar solucions mancomunades, com crear borses de treball o processos selectius conjunts. Per aquells serveis de gestió externalitzada, hem de definir un model de gestió, d'acord amb la rígida normativa de contractació pública, que permeti adjudicar el servei amb un concurs públic amb garanties, i que permeti la contractació de professorat especialitzat amb unes remuneracions justes i dignes. S'hauria de treballar conjuntament per establir un preu/hora de formació artística al territori per tal d'unificar el cost de la docència i formació en les diferents arts. Un conveni de sector es revela com un requisit imprescindible. També cal explorar la col·laboració publico-privada i la concertació amb centres formadors privats, d'acord amb la realitat de cada territori.

- **El finançament.** Cal establir les corresponents forquilles cost/plaça i establir uns estàndards de finançament amb la participació equilibrada i pactada de les administracions (ajuntament i Generalitat) i usuaris, amb tarifes variables per facilitar l'accés a les rendes més baixes
- **El Projecte.** Cal establir requisits organitzatius i funcionals de les escoles de les arts, així com garantir que hi hagi un projecte cultural que vagi més enllà de la pròpia escola i doni resposta a les necessitats de l'entorn garantint el dret de tothom de participar a la pràctica artística.

Des de l'àmbit local creiem que és una eina imprescindible **l'elaboració de Plans d'Educació i Cultura**, partint dels drets culturals, per liderar les accions que s'impulsin territorialment i que abastin tant les arts dins dels centres escolars, com en els espais educatius informals i superant els límits de l'horari lectiu, extralectiu, obligatori i no obligatori. Aquests plans locals, en els que ha de participar la Generalitat, han de tenir una mirada que vagi més enllà de l'àmbit estrictament municipal i que reculli la diversitat existent de cada territori (per exemple, recollint les iniciatives impulsades en aliança amb associacions o altres agents privats que compleixen els criteris acordats en el Pla). Aquests plans no s'han d'elaborar pensant únicament des de l'àmbit educatiu; l'enfoc ha de ser clarament cultural adreçat a l'aprenentatge al llarg de la vida, al benestar, a la millora de la salut, al desenvolupament com a ciutadans i a la creació de comunitat. Incorporant, òbviament, la diversitat intercultural com un actiu dels nostres barris i dels nostres municipis, integrant els sons, els sabers i els llenguatges expressius de la nova ciutadania. Els programes culturals d'aprenentatges artístics no han d'estar obligatòriament lligats a un equipament o edifici, sinó que han de constituir programes transversals de mediació cultural.

L'educació artística no es pot entendre únicament com el domini d'un llenguatge o disciplina artística. Els ciutadans han de poder expressar-se artísticament i gaudir de les arts. Cal generar itineraris compartits entre les escoles de les arts i els centres culturals bàsics per impulsar una educació artística al llarg i ample de la vida que afavoreixi viure experiències relacionades amb la creació i el gaudi a partir de propostes artístiques.

En conseqüència, els ajuntaments i la resta de corporacions locals, per tal de tirar endavant el futur sistema nacional d'educació en les arts estès pel territori, ens comprometem a desenvolupar polítiques en les matèries següents:

- Impulsar, mantenir i desplegar programes artístics en la seva triple dimensió: dins de l'educació obligatòria, en el marc de l'educació fora de l'horari escolar, i al llarg i ample de la vida (a tots els públics), promovent la concertació amb el teixit artístic i els agents cultural locals. I fer-ho de manera integral, universal, adreçant-nos a totes els col·lectius socials, de totes les edats, i de manera intercultural i intergeneracional
- Avançar en una dimensió més integral i interdisciplinària de les arts, incorporant, a més de la música, altres continguts en matèria audiovisual, teatre, dansa, d'arts visuals, arts digitals, circ, màgia, cant coral, còmic, disseny, etc.

- Per fer-ho possible, gestionar els programes i les escoles locals de les arts que desenvolupin aquesta missió.
- Garantir la cooperació integral i normalitzada en la matèria de les regidories d'Educació i de Cultura.
- Integrar-se i participar activament en les xarxes regionals (a impulsar per les diputacions) i la xarxa nacional, amb una lògica de Sistema, per tal de que les escoles locals de les arts cooperin i estableixin serveis comuns i compartits